

**ПОТРЕБНОСТ ОТ ЗДРАВНА ИНФОРМАЦИЯ, ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ И
ЗДРАВНО ПОВЕДЕНИЕ СРЕД ДЕЦА И ЮНОШИ ОТ 14 ДО 19 ГОДИНИ – ЧАСТ II**
Нигяр Джафер, Майя Грекова, Цвета Петкова

**THE NEED FOR HEALTH INFORMATION, SOURCES OF INFORMATION AND
HEALTH BEHAVIOR AMONG CHILDREN AND ADOLESCENTS FROM 14 TO 19
YEARS OF AGE – PART II**
Nigyar Dzhafer, Maya Grekova, Tsveta Petkova

Резюме: Социални детерминанти, семейна среда, източници за информация предопределят здравните нагласи и поведение на младите хора, особено що се отнася до рисковото поведение например спрямо наркотични вещества. Проучването ни констатира, че сред 14 годишните около 40% имат информация, че в тяхното населено място се продава дрога, а сред 17 годишните делът е нараснал на 60%. Резултатите от проучването сред 1004 деца и юноши на възраст 14-19 г., проведено през 2016 г., дават възможност да се очертаят проблеми, върху които да се фокусира работата на институции, учители и здравни медиатори - както в населените места и училища, включени в изследването, така и в други училища в Разградска област. Има основания да се допусне, че в голяма степен това са проблеми на децата/ младежите от тази възрастова група и в другите области на България.

Ключови думи: източници на здравна информация, деца и юноши, наркотици

Summary: Social determinants, family environment, sources of information predetermine the health attitudes and behavior of young people, especially with regard to risk behavior, for example, against towards drugs. The study finds that 40% of the 14-year-olds are aware of drugs being sold in their settlement and this number rises to 60% among the 17-year-olds. The results of the survey among 1004 children and adolescents aged 14-19 years, conducted in 2016, provide an opportunity to outline problems on which to focus the work of institutions, teachers and health mediators - both in settlements and schools included in the study, as well as in other schools in the Razgrad region. There is reason to assume that to a large extent these are also problems of children /young people of this age group of other regions of Bulgaria.

Key words: sources of health information, children and adolescents, drugs

УПРАВЛЕНИЕ НА МЕДИЦИНСКИЯ РИСК В АКУШЕРО ГИНЕКОЛОГИЧНАТА ПРАКТИКА

Мариана Цанкова, Златица Петрова, Елисавета Джеретто

MEDICAL RISK MANAGEMENT IN OBSTETRICS AND GYNECOLOGY PRACTICE

Mariana Tsankova, Zlatitsa Petrova, Elisaveta Geretto

Резюме: *Риск мениджмънтът е неделима част от контрола на качеството и предоставяне на качествена услуга за обществото. Докладването на настъпилите инциденти е от съществено значение при разпознаване на и предпазване от рискове и необходима предприемчивост на мениджмънта да представи и убеди персонала във важността на тази дейност и последващата полза. Важно е също да се подчертае и обясни, че описването/ докладването на инциденти или избегнати инциденти е интегрална част от трудовия процес, а не дисциплиниращо действие.*

Тезата на настоящото изследване се базира на оценката на риска в структури по акушерство и гинекология, като база са използвани проверките на ИАМО за период от една година. Резултатите от извършените проверки индикират, че основните причини, довели до нежеланите сериозни събития в резултат на лечебно-диагностичния процес, се отнасят до слабости в неговата организация и мениджмънт.

Ключови думи: *риск мениджмънт, система за отчитане на медицинските грешки, контрол на медицинските дейности, оценка на риска, добра медицинска практика, алгоритми за поведение, Изпълнителна агенция за медицински одит*

Summary: *Risk management is integral part of quality control and delivery of quality service to the public. Reporting accidents is key to detecting and avoiding risks, it is up to the management's skills to present and convince medical staff of the importance of reporting and subsequent benefits. It is also important to underline and explain that reporting accidents and near misses is integral part of every day work and not disciplinary action.*

The present study is based on risk assessment in obstetrics and gynecology wards, data from 12 months EAMA surveys and regular control visits is analysed. Results indicate that the main reasons leading to serious sentinel events in the diagnostic and treatment process are due to work organisation and management weaknesses.

Key words: *risk management, system for reporting medical mistakes, control of medical activities, risk assessment, good medical practice, due medical behaviour algorithms, Executive Agency Medical Audit.*

**УПРАВЛЕНИЕ НА ЗДРАВНИЯ РИСК ОТ ХИМИЧНИ ВЕЩЕСТВА СРЕД
РАБОТЕЩИ НА ПРИСТАНИЩЕ ВАРНА ЗАПАД**
Лидия Христова, Каролина Любомирова, Невена Цачева

**MANAGEMENT OF HEALTH RISK ASSOCIATED WITH HAZARDOUS
CHEMICALS AMONG EMPLOYEES IN THE PORT OF VARNA WEST**
Lidiya Hristova, Karolina Lyubomirova, Nevena Tzacheva

Резюме: В основните икономически дейности в страната през последните години се наблюдава тенденция за нарастване на отсъствията от работа поради заболявания и злополуки като показателите на заболяемостта с временна нетрудоспособност достигат високи нива. Поради същия проблем в „Пристанище Варна“ ЕАД успешно е внедрена и сертифицирана по международните стандарти „Интегрирана система за управление“.

Поставихме си за цел да определим здравния статус на работещи на високорискови работни места, съгласно извършената оценка на риска при влияние на химични агенти и промените след въвеждане на Програма за управление на риска. Проучването посочи положителното влияние при управление на редица дейности за превенция на заболяванията и промоция на здравето с подобряване на здравно състояние.

Ключови думи: работна сила, здравен риск, болестни групи, химични опасности, програма за управление,фирмена политика.

Summary: A trend for increase of absence at work due to diseases and accidents in main economic activities are reported in Bulgaria in the last few years. High levels of temporary work inability have been reached. Due to that an "Integrated management system" has been implemented and certified by international standards in "Varna Port" Ltd.

The aim of our study was to investigate the health status of workers at high risk at the workplace. It was done based on the results of the risk assessment at exposure to chemicals and after implementation of the Risk management program. The study showed positive results due to the new risk prevention and health promotion activities and improvement of indices of health status of workers.

Key words: health risk, disease groups, chemical hazards, management programme, company policy.

ПОДБОР И АДАПТАЦИЯ НА МЕДИЦИНСКИ ПЕРСОНАЛ

Вълчин Гаров, Светослав Гаров, Димитър Гугутков

SELECTION AND ADAPTATION OF MEDICAL STAFF

Vulchin Garov, Svetoslav Garov, Dimitur Gugutkov

Резюме: Модерното ръководство означава далновидно да се планира и дефинира ангажирането на служителите с оглед на това, от хора с каква квалификация и компетенции и от какви позиции се нуждае лечебното заведение.

Необходимо е внимателно подбиране на медицинския персонал и адекватно стимулиране към адаптация, тъй като несъвпадението на професионални, но и на лични изисквания към новия служител ще доведе рано или късно до разочарование и у двете страни.

Ключови думи: здравен мениджмънт, лечебно заведение, медицински персонал, медицински услуги

Summary: Modern leadership means forward-looking planning and defining the commitment of employees and what qualifications and competences, as well as positions, the medical establishment needs.

It is necessary to carefully select the medical staff and to adequately stimulate the adaptation since mismatching the professional and personal requirements for a new employee will eventually lead to disappointment for both sides.

Key words: health management, medical staff, medical establishment, medical services

ПОДБОР И АДАПТАЦИЯ НА МЕДИЦИНСКИ ПЕРСОНАЛ

В. Гаров, Св. Гаров, Д. Гугутков

SELECTION AND ADAPTATION OF MEDICAL STAFF

V. Garov, Sv. Garov, D. Gugutkov

Резюме: Модерното ръководство означава далновидно да се планира и дефинира ангажирането на служителите с оглед на това, от хора с каква квалификация и компетенции и от какви позиции се нуждае лечебното заведение.

Необходимо е внимателно подбиране на медицинския персонал и адекватно стимулиране към адаптация, тъй като несъвпадението на професионални, но и на лични изисквания към новия служител ще доведе рано или късно до разочарование и у двете страни.

Ключови думи: здравен мениджмънт, лечебно заведение, медицински персонал, медицински услуги

Summary: Modern leadership means forward-looking planning and defining the commitment of employees and what qualifications and competences, as well as positions, the medical establishment needs.

It is necessary to carefully select the medical staff and to adequately stimulate the adaptation since mismatching the professional and personal requirements for a new employee will eventually lead to disappointment for both sides.

Key words: health management, medical staff, medical establishment, medical services

КОНЦЕПТУАЛЕН МОДЕЛ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА СИСТЕМА ЗА БЕЗОПАСНОСТ НА ПАЦИЕНТИТЕ

Златица Петрова, Иван Костов

CONCEPTUAL MODEL FOR DEVELOPING PATIENTS' SAFETY SYSTEM

Zlatitsa Petrova, Ivan Kostov

Резюме: Данните от извършените научни проучвания, така и от дейността на ИАМО относно допускането на медицински грешки и основните причини за това показват, че съществува проблем в цялата здравна система от медицинска, правна, етична и обществена гледна точка. Това е показател за нивото на качество в здравеопазването, който изисква вниманието да се насочи не само към медицинската грешка сама по себе си, но и към извършване на подобрения във всички аспекти на медицинското обслужване. Въз основа на тези резултати, както и прегледа на литературата в разработката предлагаме модел, който включва инициативи както на национално ниво, така и на ниво лечебно заведение, за изграждане на система за безопасност на пациентите.

Разработена е примерна Класификация на сериозните събития / медицинските грешки, които изискват незабавна реакция за действие. Ползи от разработването:

- подпомагане на тези лечебни заведения, които биха отговаряли за регистрирането (отчитането) на медицинските грешки в една бъдеща информационна система на локално или национално ниво;
- насоченост към тези инциденти, които биха могли да бъдат не само обект на отчитане, но и източник за извършване на подобрения;
- в помощ на контролни органи относно предприемане на съответни действия от тяхна страна и разпространение на добрите практики.

1. Посочени са на ниво лечебно заведение ключови дейности свързани с безопасността, които следва да бъдат мониторираны:

- контрол на вътреболничните инфекции;
- използване на медикаменти;
- безопасност на използваната апаратура и оборудване;
- безопасна клинична практика;
- безопасна среда, в която се оказва лечението.

2. Като част от практиката в лечебните заведения за осигуряване на безопасността на пациентите следва да се прилага инструментариума на риск мениджмънта.

3. За подобряване на организацията на лечебния процес с цел повишаване на безопасността на пациентите се предлага система за отчитане на неблагоприятните събития, което е основна предпоставка за гарантиране на безопасността на лечението, защото тя позволява (СЗО):

- да се извърши анализ за откриване на основната причина, довела до допускане на медицинските грешки и нежеланите ефекти;
- да се говори открито между специалистите за това;
- да се извлекат съответните поуки, така че да се предотврати повторното им допускане в бъдеще;
- да се разпространяват опита и добрите практики сред другите медицински специалисти.

Ключови думи: Класификация на сериозните събития, медицински/лекарски грешки, безопасност на пациента, нежелани събития, риск мениджмънт, мониторинг, система за отчитане на нежеланите събития.

Summary: Data from own scientific research, as well as data from EAMA on medical mistakes and their underlying causes demonstrate that there is a persistent problem in the health

sphere from a medical, legal, ethical and public point of view. This is an indicator of healthcare quality, which requires attention being directed not towards the medical mistake itself, but towards overall improvement of all medical services aspects. On the basis of these results and literature overview in this article we propose a model, which includes initiatives on national level as well as on medical establishment level for the development of patients' safety system. An indicative classification of sentinel events/ medical mistakes is developed, enlisting mistakes that require immediate action. The benefits of the developed classification are:

- facilitating those hospital establishments which would be responsible for registering/ reporting medical mistakes in a future information system on local or national level;
- focusing on those accidents which are not only subject to reporting but also a source of possible improvements;
- assisting supervisory bodies in undertaking adequate measures and dissemination of good practices.

1. Key tasks on health establishment level are indicated, which are linked to patients' safety and need to be monitored:

- control of hospital –acquired infections;
- medication use;
- safety of medical equipment and devices;
- safe clinical practice;
- safe treatment environment.

2. Risk management approach should be used as intrinsic practice in delivering patients' safety.

3. In order to improve treatment process organisation with the aim of enhancing patients' safety, a system for reporting sentinel events is proposed as a guarantee for safe treatment since it allows for (WHO):

- undertaking analysis which detects underlying causes, leading to medical mistakes and sentinel events;
- open professional discussion among colleagues;
- drawing conclusions so that similar medical mistakes are avoided in the future;
- dissemination of positive experience and good practices among medical specialists.

Key words: Classification of sentinel events, medical/ physicians mistakes, patients' safety, adverse events, risk management, monitoring, system for reporting sentinel events.

**КОНТРОЛ ПО ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДОГОВОРИТЕ ЗА ОКАЗВАНЕ НА ПЪРВИЧНА
ИЗВЪНБОЛНИЧНА МЕДИЦИНСКА ПОМОЩ**
Мирослава Джугларска

**THE CONTROL OVER FULFILLMENT OF PRIMARY OUTPATIENT MEDICAL CARE
CONTRACTS**
Miroslava Djuglarska

Резюме: *Контролът по изпълнението на договорите за оказване на първична извънболнична медицинска помощ е в правомощията на Националната здравноосигурителна каса.*

Публичността в дейността на НЗОК е един от принципите на задължителното здравно осигуряване, регламентиран в Закона за здравното осигуряване. Оповестяването на информация за дейността на НЗОК, в т.ч. и контролната, има за цел изграждане на доверие към здравноосигурителната система от страна на всяко здравноосигурено лице.

В настоящата статия са представени резултатите от извършено проучване относно наличието и достъпа до публична информация за контрола по изпълнението на договорите за оказване на първична извънболнична медицинска помощ, както и резултатите от анализа на оповестените данни за упражнения контрол в първична извънболнична медицинска помощ за периода от 2014 г. до 2016 г., по отношение пълнота, яснота и точност.

Ключови думи: *контрол, Национална здравноосигурителна каса, договори, първична извънболнична медицинска помощ, информация*

Summary: *The control over the implementation of primary outpatient care contracts is under the authority of the National Health Insurance Fund.*

Publicity in the activities of NHIF is one of the principles of compulsory health insurance, regulated in the Health Insurance Act. Disclosure of information about the activities of NHIF, incl. and control, aims to build trust in the health insurance system by every health insured person.

This article presents the results of a survey on the availability and access to public information on the control of the performance of primary outpatient care contracts as well as the results of the analysis of the PIMP exercise data disclosures for the period from 2014 to 2016, in terms of completeness, clarity and accuracy.

Key words: *control, National Health Insurance Fund, contracts, primary outpatient medical care, information*

**АНАЛИЗ НА МЕРКИТЕ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА И КАЧЕСТВОТО В
ПЪРВИЧНАТА МЕДИЦИНСКА ПОМОЩ**
Мария Лазарова

**ANALYSIS OF THE MEASURES FOR IMPROVING ACCESS AND QUALITY IN
PRIMARY MEDICAL ASSISTANCE**
Maria Lazarova

***Резюме:** Първичната медицинска помощ в България все още не може да заеме своята ключова роля в модела на здравна грижа за пациента, установен в системите за здравеопазване в другите европейски държави с по-добри здравни показатели. Причини за това са изкривените тенденции на разходите за здравеопазване и политики, които благоприятстват интензивните лечебни услуги в болнични условия за сметка на първичната медицинска помощ и профилактика на заболяванията.*

***Ключови думи:** достъп, качество, първична медицинска помощ*

***Summary:** Primary medical assistance in Bulgaria cannot yet take on its key role in the model of healthcare for the patient established in healthcare systems in other European countries with better health indicators. Reasons for this are the distorted cost trends for healthcare and policies that favor intensive health care services in hospitals on account of primary medical assistance and disease prevention.*

***Key words:** access, quality, primary medical assistance*

ПРЕГЛЕД НА ОСНОВНИ ПРОМЕНИ В ПРЕДМЕТА НА НАЦИОНАЛНИЯ РАМКОВ ДОГОВОР
Румяна Янева

OVERVIEW OF MAIN CHANGES IN THE SUBJECT OF THE NATIONAL FRAMEWORK AGREEMENT
Rumyana Yaneva

***Резюме:** С въвеждането на социалното здравно осигуряване в Република България настъпиха промени в структурата и финансовите отговорности на различните държавни и обществени институции. От април 2000 г. влиза в сила първият Национален рамков договор, в който за пръв път се говори за права на пациента (всеки здравноосигурен гражданин) и за Националната здравноосигурителна каса като гарант за съблюдаването на тези права. В Националния рамков договор се определят параметрите и условията, при които ще се извършва здравното осигуряване за определен период от време.*

В настоящото проучване се проследяват основни промени в предмета на Националния рамков договор за периода 2000-2018 г.

***Ключови думи:** Национален рамков договор, Национална здравноосигурителна каса, промени, изпълнители на медицинска помощ*

***Summary:** With the introduction of social health insurance in the Republic of Bulgaria there have been changes in the structure and financial responsibilities of various state and public institutions. Since April 2000, the first National Framework Contract, which first speaks of patient rights (every health-insured citizen) and the National Health Insurance Fund as a guarantor of the observance of these rights, has come into force. The National Framework Agreement defines the terms and conditions under which health insurance will take place for a certain period of time.*

This study tracks major changes in the scope of the National Framework Contract for the period 2000-2018.

***Key words:** National Framework Agreement, National Health Insurance Fund, changes, medical aid providers*

ЗДРАВНОТО ОСИГУРЯВАНЕ В РЕПУБЛИКА СЛОВАКИЯ

Ангел Георгиев

HEALTH INSURANCE IN REPUBLIC OF SLOVAKIA

Angel Georgiev

Резюме: *Развитието на здравноосигурителната система на Словакия след независимостта от 1993 г. представлява интерес като пример на страна от бившия Източен блок, която наследява белезите на централизираното държавно финансиране на Чехословакия, като извършва дълбока здравна реформа. Днес здравноосигурителната система на Словакия се основава на универсално покритие, задължително здравно осигуряване и конкурентен осигурителен модел с гъвкаво ценообразуване на здравните услуги. В процес е въвеждането на електронното здравеопазване, всички лечебни заведения трябва да бъдат свързани в системата на електронното здравеопазване. През настоящата 2018 г. трябва да бъде въведен и Националният здравен портал.*

Ключови думи: *Словакия, здравноосигурителна система, здравна реформа, разходи за здравеопазване.*

Summary: *The development of the healthcare system in Slovakia in last 25 years (Independence 1993 after the division of Czechoslovakia) is important as an example of former socialist country, with centrally planned economy which was transformed into market economy. A comprehensive health reform restructured health provision through the adoption of several reform acts. The health care system in Slovakia is based on universal coverage, compulsory health insurance, a basic benefit package and a competitive insurance model with selective contracting of health care providers. The selected parts of eHealth - National health portal, ePrescription and eMedication, Electronic health documentation and eAllocations, should be fully functional at this year (2018) .*

Key words: *Slovakia, healthcare system, health reform, health expenditure*

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА ЕСТЕТИЧНАТА МЕДИЦИНА

Михаил Михайлов, Анжелика Велкова

THE HISTORICAL TREND IN AESTHETIC MEDICINE

Mihail Mihaylov, Angelika Velkova

Резюме: Търсенето и предлагането на естетични медицински процедури се увеличи неколкосткратно през последните години. Забелязва се тенденция за оформяне на нова научно-практическа специалност – естетична медицина. Настоящата обзорна статия прави преглед на развитието и оформянето на новата област от медицината и факторите, повлияли процеса на нейното отделяне. Направен е литературен анализ на историческото развитие на естетичните процедури и на предпоставките, способствали за диференцирането като отделен клон на медицината.

Ключови думи: история на естетичната медицина, история на козметичната хирургия

Summary: The demand and supply of aesthetic medical procedures have increased several times in recent years. There is a tendency for shaping a new scientific and practical specialty - aesthetic medicine. This article reviews the development and shaping of the new field of medicine and the factors that influenced the separation process. In order to accomplish the task we performed a review of literature on the historical development of aesthetical procedures and analysis of the preconditions that led to differentiation of aesthetic medicine as a separate branch.

Key words: history of aesthetic medicine, history of cosmetic surgery

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ, БАЗИРАНО НА ДОКАЗАТЕЛСТВА

Елиа Георгиева

EVIDENCE-BASED MENTAL HEALTH

Elia Georgieva

Резюме: *Базираната на доказателства медицина се опитва да определи начина на вземане на решения от професионалистите, като открива доказателства и ги градира според научната им дълбочина. Целта на медицината, базирана на доказателства е да отстрани неправилните или крайно рискови практики и да подкрепи тези с благоприятен изход. Медицината, базирана на доказателства използва разнообразни методи (напр. рандомизирани, двойно-слепи клинични проучвания, големи епидемиологични проучвания, внимателно обобщаване на проучвания, обучение на професионалистите как да разберат и приложат резултатите от проучвания и др.).*

Разпространението на психични разстройства е голямо и нараства все повече, като същевременно голяма част от засегнатите от психични заболявания нямат достъп до адекватно лечение.

През последните години засиленото внимание към доказателствата в психичното здраве дава възможност за подобряване на качеството на психичноздравните грижи, както и възможност на възстановяващите се и техните семейства да търсят и изискват все по-добри грижи и услуги, ефективни грижи и възстановяване.

Ключови думи: *психично здраве, доказателства, ефективност, услуги*

Summary: *The evidence-based medicine tries to define the way of decision-making by professionals through finding proofs and grading them according to the scientific depth. Its goal is to eliminate unsound or excessively risky practices in favor of those that have better outcomes.*

EBP uses various methods (e.g. randomized, double-blind clinical trials, large epidemiological studies, carefully summarizing research, putting out accessible research summaries, educating professionals in how to understand and apply research findings).

The prevalence of mental disorders is high and appears to be growing, yet the majority of individuals who meet diagnostic criteria for a mental disorder are not able to access an adequate treatment.

A stronger focus on evidence presents an opportunity to improve the quality of mental health, to empower people in recovery and their families to seek and demand continually improving care and services, effective care and recovery.

Key words: *mental health, evidence, effectiveness, services*

**АНАЛИЗ НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ И МАТЕМАТИКО-
ФИЗИОЛОГИЧНИ АЛГОРИТМИ ЗА РЕГИСТРАЦИЯ НА
СУПРАВЕНТРИКУЛАРНИТЕ И ВЕНТРИКУЛАРНИ ЕКСТРАСИСТОЛИ**
Ружа Николова

**ANALYSIS OF SPECIFIC CHARACTERISTICS AND MATHEMATICAL -
PHYSIOLOGICAL ALGORITHMS FOR REGISTRATION OF SUPRAVENTRICULAR
AND VENTRICULAR EXTRASYSTOLES**

Rouja Nikolova

Резюме: *Анализирани са електрофизиологичните и клинични характеристики на суправентрикуларните (SVE) и вентрикуларни (VE) екстрасистоли, както и математико-физиологичните алгоритми с помощта на които е разработен метода за детекция на екстрасистолите в кардиотахографските записи на сърдечната вариативност. Създаването на математически алгоритми за регистрация на вида екстрасистоли в записите на сърдечната вариативност има важна диагностична стойност и се обуславя от клиничното значение на SVE и VE за сърдечно-съдовата патология. Описани са електрокардиографските характеристики на SVE и VE с които са съобразени алгоритмите за по-нататъшното създаване на метод за регистрация на ритъмни нарушения. Електрофизиологичните характеристики и алгоритми за анализ и детекция на SVE и VE, и създаденият метод за регистрация на ритъмни нарушения има определена профилактична насоченост, тъй като смъртността от ССЗ при работещи лица може да бъде рязко намалена, чрез ранното разпознаване, а следователно и ранното лечение на ритъмните нарушения.*

Ключови думи: *суправентрикуларни екстрасистоли; вентрикуларни екстрасистоли; сърдечна вариативност; алгоритми; регистрация; ССЗ*

Summary: *The electrophysiological and clinical characteristics of the supraventricular (SVE) and ventricular (VE) extrasystoles, as well as the mathematical and physiological algorithms used to develop the method for detection of extrasystoles in the cardiographic heart rate variability recordings, have been analyzed. The creation of mathematical algorithms for extrasystole registration in cardiac variability recordings has an important diagnostic value and is determined by the clinical significance of SVE and VE for cardiovascular pathology. The electrocardiographic characteristics of SVE and VE have been described, with which the algorithms for the further creation of a method for the recording of rhythm disturbances are complied with. The electrophysiological characteristics and algorithms for analysis of SVE and VE detection, and the created method for registration of rhythm disturbances have a certain prophylactic focus, as CVD mortality in working individuals can be dramatically reduced through early recognition and hence early treatment of rhythm disturbances.*

Key words: *supraventricular extrasystoles; ventricular extrasystoles; heart rate variability; algorithms; registration; CVD*

СОЦИАЛНО ЗНАЧИМИ СЪДОВИ ЗАБОЛЯВАНИЯ НА РЕТИНАТА

Цветомир Димитров, Цветелина Михайлова, Десислава Тодорова

RETINAL DISEASES ASSOCIATED WITH SOCIALLY SIGNIFICANT DISEASES

Tsvetomir Dimitrov, Tsvetelina Mihaylova, Desislava Todorova

Резюме: Описани са заболявания на ретината, свързани със социално значими заболявания – диабет и артериална хипертония. Съдовите заболявания на ретината също са социално значим проблем. Разкриват се факторите, които влияят на развитието и тежестта на диабетната ретинопатия и на промените в ретината при артериална хипертония. Дискутират се различни методи на изследване и лечение при тези очни заболявания. В заключение се посочва, че офталмологичният скрининг при болните с диабет представлява икономически оправдано средство за предотвратяване на намаляващи зрението усложнения с последваща инвалидизация. Лечението на диабетната ретинопатия и на промените в ретината при артериална хипертония е комплексно и интердисциплинарно. Ефектът от лечението на описаните заболявания се определя от професионализма и взаимодействието между офталмолози, ендокринолози, кардиолози и общопрактикуващи лекари, както и от самите пациенти.

Ключови думи: ретина, съдови заболявания, социално значими заболявания

Summary: Retinal diseases associated with socially significant diseases - diabetes and arterial hypertension are described. Retinal vascular diseases are also a socially significant problem. Factors that influence the development and severity of diabetic retinopathy and retinal changes in arterial hypertension are revealed. Different methods of examination and treatment are discussed in these ocular diseases. In conclusion, ophthalmologic screening in diabetic patients is an economically justifiable means of preventing vision impairment complications with the subsequent disability. The treatment of diabetic retinopathy and retinal changes in arterial hypertension is complex and interdisciplinary. The effect of treating the diseases described is determined by the professionalism and interaction between ophthalmologists, endocrinologists, cardiologists and general practitioners, as well as by the patients themselves.

Key words: retina, vascular diseases, socially significant diseases